OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

11.5.2016 OM 15/31/2014

Lakivaliokunnalle

HE 7/2016
Oikeusministeriön vastine Tuomariliiton lausunnon liitteenä olevaan laskelmaan

Oikeusministeriö huomauttaa, että Tuomariliitto on ministeriölle 17.9.2015 antamassaan lausunnossa arvioinut esityksen taloudellisiksi vaikutuksiksi noin kolme miljoonaa euroa eli nyt lakivaliokunnalle esitetty arvio on kaksinkertainen siihen verrattuna.

Lähtökohta Tuomariliiton arvioille on kummassakin lausunnossa virheellinen. Kaikista esitetyistä toimenpiteistä ja kehittämiskohteista on arvioitu aiheutuvan merkittäviä lisäkustannuksia nykyiseen verrattuna, vaikka uudistamisessa ei ole kyse tyhjästä liikkeelle lähtemisestä, vaan olemassa olevien resurssien tehokkaammasta hyödyntämisestä ja menetelmien kehittämisestä. Toisaalta on jäänyt epäselväksi, mihin laskennallista työajan menetystä on tarkoitus verrata. Tuomioistuinten henkilökunta osallistuu koulutuksiin nykyäänkin työajalla.

Tarjolla olevien koulutustilaisuuksien määrää ei ole tarkoitus lisätä huomattavasti. Tällä hetkellä keskeinen ongelma on, että osa lainkäyttöhenkilöstöstä osallistuu koulutuksiin hyvinkin runsaasti ja osa taas ei lainkaan. Vaihteluväli voi olla jopa 0–20 päivää vuodessa. Koulutuksiin osallistuminen ei tapahdu suunnitelmallisesti osana systemaattista osaamisen kehittämistä. Tavoitteena on tehdä kouluttautumisesta suunnitelmallisempaa. Jo nykyisellä oikeusministeriön tarjonnalla kunkin lainkäyttöhenkilöstöön kuuluvan olisi mahdollista osallistua kuuteen koulutuspäivään vuodessa.

Myös erilaiset tuomioistuinten omat kehittämishankkeet vaikuttavat koulutuksen kokonaismäärään. Tuomioistuimilla on omia laatuhankkeita, joihin osallistuminen on hyvinkin tehokas osaamisen kehittämisen muoto. Laatuhankkeet kuitenkin jakautuvat epätasaisesti tuomioistuinten kesken.

Seuraavaksi joitakin yksityiskohtaisempia kannanottoja:

Tuomioistuinharjoittelu. Jo nykyisin käräjänotaareilla on tutorit. Käräjänotaarit käyvät osana tuomioistuinharjoittelua keskusteluja tutorinsa ja muiden tuomareiden kanssa, seuraavat istuntoja ja osallistuvat koulutuksiin. Tämän kautta heidän työskentelynsä tehostuu ja mahdollisten virheiden määrä vähenee. Tutoroinnin sisällössä ja järjestämistavassa voi kuitenkin olla merkittävää vaihtelua eri tuomioistuimissa, mitä on tarkoitus uudistuksessa yhtenäistää. Käräjänotaarin koulutuksen tehostumisen ei siten voida katsoa aiheuttavan sellaista työajan menetystä käräjänotaareiden osalta kuin Tuomariliitto on arvioinut. Asianmukaisesti koulutetun käräjänotaarin työskentely on laadukkaampaa ja tehokkaampaa kuin kouluttamattoman.

Tutoreiden osalta ”työajan menetys” on riippuvainen henkilöiden omista työskentelytavoista samoin kuin siitä, miten tutorointi on tuomioistuimessa järjestetty ja miten suuresta yksiköstä on kysymys. Esimerkiksi osassa käräjäoikeuksista vastuuta eri aihepiireihin liittyvistä kysymyksistä on jaettu eri

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Telekopio	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	(09) 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

tuomareiden kesken, osassa tutorointi perustuu vapaaehtoisten joukkoon ja osassa taas kukin tuomari toimii tutorina vuorollaan. Tutorointia voidaan ottaa huomioon tutortuomarin muussa työmäärässä.

Koulutusmenetelmien kehittyminen. Tavoitteena on, että koulutuksessa hyödynnettäisiin aiempaa paremmin verkko-oppimisympäristöä, videoneuvotteluyhteyksiä sekä tallenteita. Ottaen huomioon ne kustannukset, jotka nykyisin aiheutuvat henkilöiden matkustamisesta, majoittumisesta sekä päivärahoista koulutuksen vuoksi, kehittyneitä menetelmiä hyödyntämällä voidaan arvioida saavutettavan merkittäviä säästöjä. Tällä hetkellä mainitut koulutukseen liittyvät matkustuskulut voivat olla suuremmat kuin muu koulutusbudjetti. Käräjänotaarien koulutus on jo pilotoitu, ja siitä on saatu hyviä kokemuksia ja hyvää palautetta. Kahtena päivänä koulutus edellyttää matkustamista ja muutoin koulutus on verkko-oppimisympäristö Moodlessa (https://moodle.om.fi). Myös videoyhteydellä voidaan työskennellä ryhmissä.

Koulutuslautakunta. Hallituksen esityksessä arvion lähtökohtana on pidetty tuomarinvalintalautakunnan kulurakennetta. Tuomariliitto on pitänyt lähtökohtanaan sitä, ettei nykyisellään kuluja olisi lainkaan, mikä on selvästi virheellistä. Esimerkkinä voidaan mainita tuomioistuinharjoittelijoiden valintaan liittyvät kustannukset. Nykyisin samoja hakijoita voidaan haastatella eri tuomioistuimissa, jolloin samojen hakemusten käsittelyyn ja samojen henkilöiden arviointiin käytetään moninkertainen määrä työtä. Keskitetyssä järjestelmässä tehtäisiin työ vain yhden kerran ja siten vapautettaisiin valintatyöhön sidotut resurssit käräjäoikeudessa. Tuomioistuinharjoittelijoiden valintaa ei siten voida arvioida lisäkuluna. Lisäksi tässäkin voidaan hyödyntää tehokkaampia työskentelymenetelmiä siten kuin lautakunta pitää tarkoituksenmukaisena, esimerkiksi järjestämällä haastatteluja videoyhteyden välityksellä.

Koulutuslautakunta olisi riippumaton toimielin, mikä vastaisi paremmin kansainvälisten sopimusten mukaisiin vaatimuksiin. Sitä koskevat säännökset ovat esityksessä varsin avoimia, jolloin sen omaan harkintaan jää tehtävien tarkoituksenmukaisin toteutustapa myös käytettävissä olevat resurssit huomioon ottaen. Vertailutietona voidaan mainita, että tuomareita nimitettäessä vain osa tuomarinvalintalautakunnan jäsenistä haastattelee hakijoita. Käräjänotaareiden osalta on mahdollista hyödyntää jo pilotoitua järjestelmää myös jatkossa.

Tuomariliitto on katsonut, että lautakunnassa tulisi olla kaksi päätoimista sihteeriä. Esityksessä on arvioitu, että koulutuslautakunnassa olisi tarvetta yhdelle päätoimiselle sihteerille ja yhdelle osastosihteerille, mikä on otettu kustannusarviossa huomioon. Lautakunnan työskentelyssä tarvittavat tilat ja niiden vuokrakustannukset on otettu kustannusarviossa huomioon.

Perehdyttämis- ja täydennyskoulutus sekä asessorit. Jo nykyisin uudet työntekijät täytyy perehdyttää. Oikeuslaitoksella on käytettävissään koulutukseen tarvittavia tiloja, kuten auditorioita. Tiloja ei näin ollen tarvitse vuokrata ulkopuolisilta tahoilta, kuten Tuomariliitto on esittänyt. Koejärjestelyjen osalta mallin on avoin ja koulutuslautakunnan harkittavissa. Toteuttamistapoja on monia erilaisia, ja eri vaihtoehtoja punnittaessa tulee huomioida myös käytettävissä olevat resurssit. Kuten edellä on todettu, koulutuksen määrää ei ole tarkoitus kaksinkertaistaa, vaan tasata lainkäyttöhenkilöstön kesken. Keskimäärin koulutuspäiviä tulisi noin kaksi lisää. Tulevaisuudessa koulutuksiin osallistuminen on entistä helpompaa ilman ylimääräistä matkustamista. Työajan käyttäminen koulutuksiin näkyy työn laadun paranemisena ja työn nopeutumisena. Työn laadun paraneminen alemmassa oikeusasteessa näkyy työmäärän ja sen myötä kustannusten vähentymisenä ylemmissä oikeusasteissa.

Kuten perustuslakivaliokunta on lausunnossaan todennut, ehdotetulla asessorijärjestelmällä on tarkoitus korvata esimerkiksi nykyisen hovioikeuslain 9 §:n mukainen menettely esittelijän toimimisesta ratkaisukokoonpanon jäsenenä.

Mentorointi. Tällä hetkellä on kokemusta parista johdon mentorointiohjelmasta. Tuoreen linjauksen seurauksena mentorointiohjelmaa on ryhdytty toteuttamaan vapaaehtoispohjalta eli ilman rahallista korvausta. Tästä huolimatta halukkaita kummallekin puolelle on riittänyt, koska ohjelmasta saa muutakin kuin rahassa mitattavaa hyötyä.

ICT-osaaminen. Digitalisaatio on nykypäivän realiteetti ja välttämättömyys, mutta se ei ole tuomioistuinlakiin liittyvä lisäkulu vaan liittyy muihin käynnissä oleviin kehittämishankkeisiin. ICT-hankkeissa yleensä tavoitellaan säästöjä tietyllä aikavälillä, ja myös kulut, koulutuskustannukset mukaan lukien, liittyvät kulloinkin kyseessä olevaan hankkeeseen. Ellei ICT - järjestelmiä osata asianmukaisella tavalla käyttää, kalliit investoinnit jäävät vajaalle käytölle. Oikeusministeriössä on jo olemassa tuomioistuinten ICT-koulutuksen kehittämishanke.

Erikoistuminen. Tuomioistuimissa on tarve panostaa laajojen, vaikeiden asioiden käsittelyyn. Esitetyllä koulutusjärjestelmällä tuettaisiin tätä. Suomen ihmisoikeustuomioistuimelta saamat moitteet pitkistä käsittelyajoista ovat usein liittyneet juuri laajoihin asioihin, ja niiden käsittelyä kehittämällä voidaan lyhentää keskimääräistä käsittelyaikaa tuomioistuimissa. Koulutusjärjestelmän uudistaminen voisi mahdollistaa myös tuomareiden erikoistumista.

Vakuutusoikeus. Esittelijän osallistuminen ratkaisukokoonpanoon on nähty kaikkein ongelmallisimpana juuri vakuutusoikeudessa, koska esittelijät toimivat ratkaisukokoonpanossa säännöllisesti ja jo määräaikaisen virkasuhteensa alusta lukien ilman, että heidän kykyään tuomiovallan käyttäjänä olisi arvioitu. Vakuutusoikeuden virkarakenteen kehittämisen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on otettava huomioon tämän vuoden alusta voimaan tullut uudistus, jonka myötä vakuutusoikeudessa voidaan käyttää kevennettyjä kokoonpanoja tiettyjä asioita käsiteltäessä. Koska kyseessä on varsin tuore muutos, kevennettyjen kokoonpanojen vaikutuksia on seurattava ja tarkasteltava viimeistään syksyllä 2016 käytävissä tulosneuvotteluissa. Virkarakenteen kehittäminen sinänsä ei ole uutta ja erikoista, sillä esimerkiksi hovi- ja hallinto-oikeuksien virkarakennetta kehitetään jatkuvasti. Tässä on esitetty esimerkkinä tuomaripainotteisuuden lisääntyminen Helsingin hovioikeudessa ja Itä-Suomen hallinto-oikeudessa viime vuosina verrattuna vakuutusoikeuteen:

Virkarakenteen kehitys	**2012 Tuomarit/ esittelijät** *(toteutuneet htv Tarmosta, noin)*	**2013**	**2014**	**2015**
Helsingin HO	61,5 / 49,5	65/ 45	61/ 45	64/ 39,5
Itä-Suomen HaO	19/ 8,5 (Kuopio HaO)	19/ 7,5 (Kuopio HaO)	28,5/ 4,5	28,5/ 2,5
Vakuutusoikeus	31/ 28,5	31/ 27,5	32,5/ 28	33/ 28